

SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI, BORSA VE PİYASA BİLGİLERİ

I. PİYASA BİLGİLERİ

A. PAY PİYASASI

Borsa İstanbul Pay Piyasası'nda farklı sektörlerden şirketlerin payları, yeni pay alma hakları, borsa yatırım fonları, varantlar ve sertifikalar, gayrimenkul yatırım fonu ve girişim sermayesi yatırım fonu katılma payları, gayrimenkul sertifikaları ve emtia sertifikaları işlem görmektedir. Borsa İstanbul Pay Piyasası yerli ve yabancı yatırımcılar için likit, şeffaf ve güvenli yatırım ortamı sağlamaktadır.

Pay Piyasası'nda işlemler elektronik alım satım sistemi aracılığıyla fiyat ve zaman önceliği kuralı baz alınarak "Sürekli İşlem", "Piyasa Yapıcılı Sürekli İşlem" ve "Tek Fiyat" yöntemlerinde otomatik olarak gerçekleştirilmektedir.

1. Birincil Piyasa

Borsada ilk defa halka arz edilen şirketlerin birincil piyasa işlemleri, birincil piyasa için belirlenmiş olan seans saatlerinde, sürekli işlem, sabit fiyat ve değişken fiyat yöntemleriyle gerçekleştirilmektedir. Sabit fiyat ve değişken fiyat yöntemleri, Borsa dışı halka arzlarda kullanılan "Talep Toplama Yöntemi"nden uyarlanarak Borsa emir-işlem kuralları çerçevesinde oluşturulmuştur.

2. Toptan Alış Satış İşlemleri

Toptan Satış İşlemleri, önceden alıcıları belirli olan veya olmayan, belirli bir miktarın üzerindeki pay işlemlerinin Borsa'da güven ve şeffaflık ortamında, organize bir piyasada gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

3. Yeni Pay Alma Hakları İşlemleri

Payları Borsa'da işlem gören şirketlerin nakdi sermaye artışı yapmak üzere belirledikleri yeni pay alma hakkı kullanma süresi içinde, söz konusu payların üzerinde bulunan yeni pay alma haklarının alınıp satılması için, Borsaca belirlenecek süre içinde "R" özellik koduyla yeni pay alma hakları sıraları işleme açılır. Rüçhan hakkı kuponları, Pay Piyasası'nda geçerli olan kurallarla işlem görür.

B. BORÇLANMA ARAÇLARI PİYASASI

Borçlanma Araçları Piyasası, sermaye piyasası mevzuatında "Nitelikli Yatırımcı" olarak tanımlanan yatırımcılar tarafından satın alınabilecek sermaye piyasası araçlarının ihraç işlemlerinin (birinci el) gerçekleştirildiği Nitelikli Yatırımcıya İhraç Pazarı ve ikinci el sabit getirili menkul kıymet işlemlerinin gerçekleştirildiği Kesin Alım-Satım, Repo-Ters Repo ve Menkul Kıymet Tercihli Repo Pazarları ile Pay Piyasası'nda işlem gören, BIST 50 Endeksi'ne dâhil paylardan Borsa Başkanlığı tarafından uygun görülen payların işleme konu olduğu Pay Senedi Repo Pazarı ile Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi tarafından ihraç edilen ve Borsa kotunda bulunan dış borçlanma araçlarının işlem gördüğü Uluslararası Tahvil Pazarı'ndan

oluşmaktadır. Ayrıca; Piyasa bünyesinde işleme konu edilecek sermaye piyasası aracının belli olduğu geri alma taahhüdü ile satım ve geri satma taahhüdü ile alım işlemlerinin yapıldığı Taahhütlü İşlemler Pazarı ile daha önce Kesin Alım Satım Pazarı'nda işlem gören ancak Kotasyon düzenlemeleri çerçevesinde Gözaltı Pazarı'nda işlem görmesi kararlaştırılan sermaye piyasası araçlarının işlem gördüğü Gözaltı Pazarı bulunmaktadır.

Borçlanma Araçları Piyasası'nda, Türk Lirası ve döviz ödemeli ihraç edilmiş; borçlanma araçları, menkul kıymetleştirilmiş varlık ve gelirlere dayalı borçlanma araçları, kira sertifikaları, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından ihraç edilen likidite senetleri ile Borsa Yönetim Kurulu tarafından işlem görmesine karar verilen diğer sermaye piyasası araçları işlem görebilir.

Bunun yanında repo ve ters-repo işlemleri ile menkul kıymet tercihli repo işlemleri yapılmaktadır. Borçlanma Araçları Piyasası'nda alım satım işlemleri elektronik olarak çok fiyat-sürekli müzayede sistemine göre yapılmaktadır.

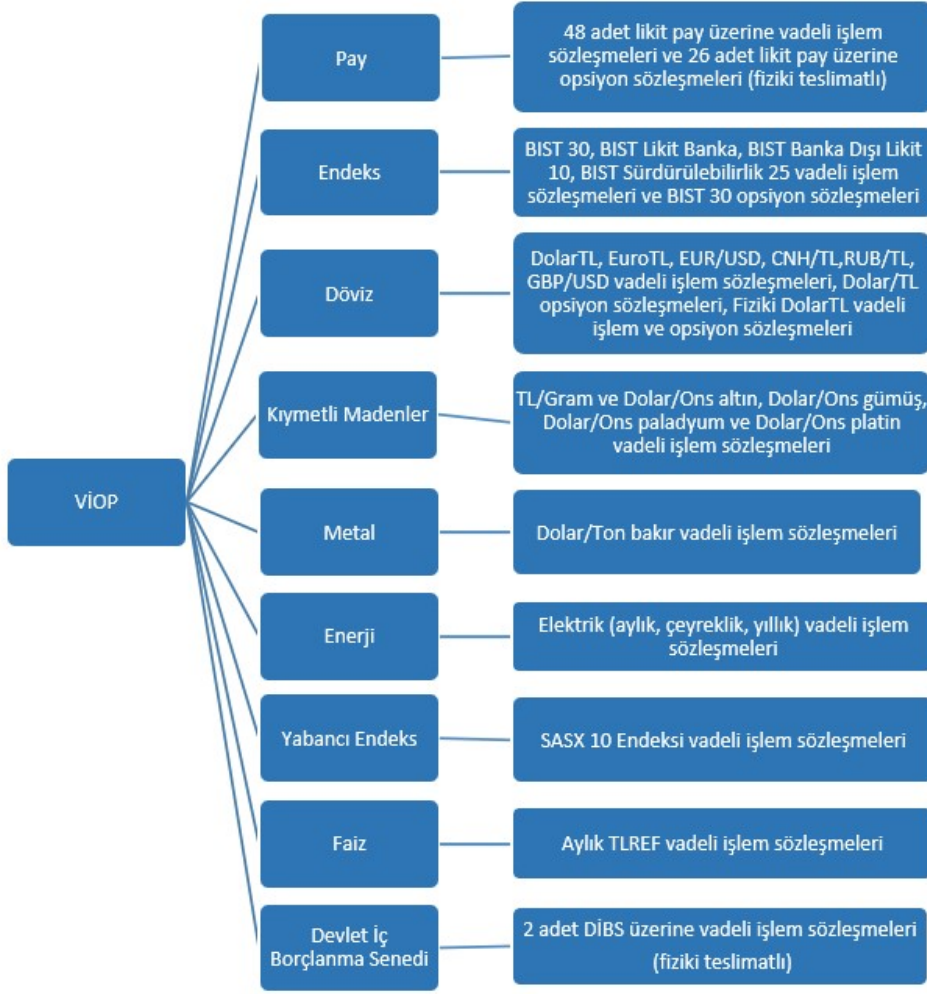
Borçlanma Araçları Piyasası'nda; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Borsa üyeleri ve Sermaye Piyasası Kurulu'ndan yetki belgesi almak koşuluyla Bankalar işlem yapabilirler.

Takas işlemleri, İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. tarafından gerçekleştirilmektedir.

C. VADELİ İŞLEM VE OPSİYON PİYASASI

Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası (VİOP); pay, endeks ve döviz dayalı opsiyonlar ile pay, endeks, döviz, enerji, emtia, kıymetli madenler, yabancı endeksler, metal, TLREF ve devlet iç borçlanma senetleri üzerine vadeli işlem sözleşmelerinin işlem gördüğü piyasadır. VİOP yerli ve yabancı yatırımcılar için şeffaf ve güvenli yatırım ortamı oluşturarak, yatırımcılara riskten korunma (hedging), portföy çeşitlendirme, kaldıraç etkisinden faydalanma, etkin fiyat oluşumu ve yüksek likiditeye ulaşım gibi imkanlar sağlamaktadır.

VİOP'ta dayanak varlıklar ve bu dayanak varlıklara bağlı olarak işlem gören sözleşmelere ilişkin bilgi şeması aşağıda yer almaktadır:

D. KIYMETLİ MADENLER VE KIYMETLİ TAŞLAR PIYASASI

Kıymetli maden ve kıymetli taş işlemleri İstanbul Altın Borsası yerine Borsa İstanbul A.Ş. bünyesinde kurulan Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası Bölümü tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

Kıymetli madenler ve kıymetli taşlar alanında organize ve şeffaf bir piyasa olmasının yanı sıra Borsa İstanbul Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası Bölümü mevzuattan kaynaklanan bazı görevleri de yerine getirmektedir. Bu görev ve yetkilerden bazıları aşağıda yer almaktadır:

- Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar'ın 7'nci maddesinin (a) ve (d) bentlerinde, standart işlenmemiş şekilde olan kıymetli madenlerin ithalatının sadece Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ile Borsa İstanbul Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası (Borsa İstanbul bünyesine katılmadan öncesinde İstanbul Altın Borsası) bünyesinde kıymetli maden işlemleri yapmaya yetkili üyeler tarafından yapılabileceği düzenlenmiş ve bu üyeler tarafından ithal edilen standart

ve standart dışı işlenmemiş kıymetli madenlerin 3 (üç) iş günü içinde Borsa'ya teslimi ile Borsa'da alım/satım zorunluluğu getirilmiştir.

- b) Yurt içinde cevherden üretilen dore bar, granül ve diğer şekillerdeki kıymetli madenler; Türkiye'de kurulu rafinerilerde rafinaj işlemine tabi tutulur ve rafinaj işleminin tamamlanmasını müteakip yedi (7) iş günü içinde Borsa kasasına teslim edilir ve Kıymetli Madenler Piyasasında alım satımı gerçekleştirilir veya Borsa tarafından belirlenecek işlem esasları dâhilinde, Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü veya bu kurumun belirleyeceği kuruluşlarca düzenlenecek ayar raporunda yer alan miktarlarına göre ayrı ayrı işlem yapılmak suretiyle Kıymetli Madenler Piyasasında alım satımı gerçekleştirilir.
- c) Sermaye Piyasası Kurulu'nun borsa yatırım fonları, yatırım fonları ve yatırım ortaklıklarına ilişkin ilgili tebliğleri uyarınca fon işlemlerine ve yatırım ortaklıklarına ilişkin kıymetli madenlerin saklaması, Borsa İstanbul Kıymetli Madenler ve Kıymetli Taşlar Piyasası Bölümü tarafından yapılmakta ve ayrıca bu fonların kıymetli maden alım satım işlemleri de Kıymetli Madenler Piyasası'nda yapılmaktadır.
- d) Bankaların Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Zorunlu Karşılık Yükümlülük hesaplarına ait altınları Türkiye'de, Borsa İstanbul A.Ş. kasasında TCMB hesabı altında saklanmaktadır.
- e) Ham Elmas Ticaretinin Düzenlenmesine ve Denetlenmesine Dair 2006/11115 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Kimberley Süreci Sertifika Sisteminde İstanbul Altın Borsası (mevcut durumda Borsa İstanbul) Türkiye ithalat ve ihracat otoritesi olarak belirlenmiştir. Buna göre; ham elmasın ithal ve ihraç işlemlerini Kimberley Süreci Sertifika Sistemi çerçevesinde yürütmeye ve ibraz edilen sertifikaların Kimberley Sürecine ilişkin belgelerde belirtilen asgari standartları taşıyıp taşımadığını incelemeye, katılımcı ülke ihracat otoritesi nezdinde sertifikaların teyidini almaya ve sertifika düzenlemeye Borsa İstanbul yetkili kılınmıştır.

II. SERMAYE PİYASASI ARAÇLARINA İLİŞKİN BİLGİLER

II.1. PAY PİYASASI'NDA İŞLEM GÖREN SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI

A. PAYLAR

Paylar, anonim ortaklıklarca ihraç edilen ve anonim ortaklık sermaye payını temsil eden kıymetli evrak niteliğinde senetlerdir.

Bir anonim şirketin payına sahip olmak, şirkete ortak olmayı ifade etmektedir. Pay alım satımında güvenli ve doğru bilgi akışı esastır.

Güven, şeffaflık ve yatırımcının korunması Borsa İstanbul piyasalarının temel ilkeleridir. Pay sahipleri, işlem gören şirketler hakkında tüm bilgilere; <https://www.kap.org.tr/tr> aracılığıyla ulaşabilirler.

B. BORSA YATIRIM FONLARI

Borsa yatırım fonları (BYF); bir endeksi baz alan, baz aldığı endeksin performansını yatırımcılara yansıtmayı amaçlayan ve payları borsalarda işlem gören yatırım fonlarıdır.

BYF'ler bir endekse dayalı olarak çıkarılmakta ve baz aldığı endeks kapsamındaki menkul kıymetlere endeksteği ağırlıkları oranında yatırım yapmaktadır. Bu sayede örneğin BIST 30 endeksine yatırım yapmak isteyen bir yatırımcı, endeksteği payları ayrı ayrı almak yerine BYF'ye yatırım yaparak söz konusu endekse yatırım yapma imkânı bulmakta ve endeksin getirisinden yararlanabilmektedir.

Borsa yatırım fonları, yetkili aracı kuruluşlar tarafından yatırımcılardan toplanan nakit ile baz alınan endeksteği menkul kıymetlerin satın alınmasıyla oluşturulan portföylerdir. BYF'ler, baz aldıkları endeksteği payları ya da diğer enstrümanların (altın, tahvil, döviz vb.) getirisini yansıtmakta ve riskini taşımaktadır. BYF katılma belgeleri, aracı kurumlar vasıtasıyla Pay Piyasası'nda alınıp satılabilmektedir.

C. YATIRIM KURULUŞU VARANTLARI

Elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı ya da göstergesi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydı teslimat ya da nakit uzlaşısı ile kullanıldığı menkul kıymetleştirilmiş opsiyon niteliğindeki sermaye piyasası aracını ifade eder. Varant satın alan yatırımcı ödediği bedel karşılığında bir dayanak varlığı değil, o dayanak varlığı alma ya da satma hakkını satın alır.

Varantlar yapılandırılmış ürünler sınıfında yer alan ve menkul kıymetleştirilmiş opsiyon özelliklerini taşıyan ürünlerdir. Varantlar, finansal bir varlığa ya da göstergesi dayalı olarak çıkartılırlar.

Yatırım kuruluşu varantları "V" özellik kodu ile işlem görür.

Her varantta en az bir piyasa yapıcı olması zorunludur. Varantlarda baz fiyat uygulanmaz. Dolayısıyla fiyat oluşumunda alt ve üst limit yoktur (serbest marj uygulanır).

Varantlar kredili alım ve açığa satış işlemlerine konu edilemezler.

Piyasada işlem gören varantların takası ile vade sonunda hak kullanımından dolayı gerçekleşecek işlemleri ayırt etmek amacıyla, alım satım konu olan varantların el değiştirmesi işlemleri için "takas" ifadesi, vade sonunda hak kullanımı sonucunda gerçekleşen işlemler için, "varant dönüşümü" ifadesi kullanılmaktadır.

Varant işlemlerinin takası işlem gününü izleyen ikinci iş günü (T+2) gerçekleştirilir.

Varant vadesinde ya da Amerikan tipi varantların vadeden önce dönüşümünde aşağıda yer alan dört durum söz konusu olabilir:

- Nakit uzlaşısı olur ve ihraççı varant sahibi hesaplarına para aktarır.
- Kaydi teslimat olur ve ihraççı varant sahibi hesaplarına pay aktarır. Diğer taraftan varant sahibi de ihraççı hesabına kullanım (işleme koyma) bedelini aktarır (Call).
- Kaydi teslimat olur ve varant sahibi ihraççı hesaplarına pay aktarır. Diğer taraftan ihraççı da işleme koyma bedelini varant sahibi hesabına aktarır (Put).
- İhraççı ve varant sahibi arasında herhangi bir nakit ya da kıymet aktarımı yapılmaz (Varantın başa başta ya da zararda olması durumu).

D. YATIRIM KURULUŞU SERTİFİKALARI

Sertifika, tıpkı varantlar gibi ihraççıyı yatırımcıya karşı mali yükümlülük altına sokan finansal araçlardır. Sertifika ihracı dolayısıyla elde edilen fonlar ihraççının şahsi mali sorumluluğu altındadır. Bu nedenle ihraççının mali durumu, ödeme kabiliyeti, kredibilitesi gibi faktörlerin yatırım sırasında göz önünde bulundurulması önem arz etmektedir. Sertifika, yatırımcısına önceden belirlenmiş koşulların oluşması durumunda alacak hakkı veren menkul kıymet niteliğindeki yapılandırılmış finansal ürünlerdir.

Sertifika varantlar ile hemen hemen aynı işlem kuralları ile işlem görmekle birlikte, bazı işlem kuralları sertifika türlerine göre farklılaşabilmektedir. Yatırımcıların sertifika işlemlerinde bu hususlara özellikle dikkat etmeleri gerekmektedir.

E. GAYRİMENKUL YATIRIM FONU VE GİRİŞİM SERMAYESİ YATIRIM FONU KATILMA PAYLARI

Girişim sermayesi yatırım fonu ve gayrimenkul yatırım fonu katılma payları fon izahnamesinde veya ihraç belgesinde hüküm bulunması kaydıyla, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından izahnamenin veya ihraç belgesinin onaylanmasını takiben fon kurucusu tarafından yapılacak başvuru üzerine Borsa kotuna alınarak Pay Piyasası'nda işlem görebilir.

Borsa kotuna alınan ve Pay Piyasası'nda işlem görmesi uygun görülen fon katılma paylarından halka arz edilenler Yapılandırılmış Ürünler ve Fon Pazarı (YÜFP), nitelikli yatırımcılara ihraç edilenler ise Girişim Sermayesi Pazarı'nda (GSP) işlem görebilir.

GSP'de yalnızca nitelikli yatırımcılar işlem yapabilir.

GSP'de işlem gören fonlarda; alım veya satım emrini Borsa Sistemi'ne iletmek üzere alan üye söz konusu emri Borsa'ya iletmeyen önce emri veren müşterisinin nitelikli yatırımcı olduğunu tespit/teyit etmekle yükümlüdür. Aksi takdirde mevzuata aykırı olarak gerçekleştirilen işlemlerden kaynaklanan hukuki ve maddi sorumluluk ilgili üyeye ait olacaktır.

Gayrimenkul Sertifikaları

SPK tarafından düzenlenen gayrimenkul sertifikası; ihraççıların inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanında kullanılmak üzere ihraç ettikleri, gayrimenkul projesinin belirli bağımsız bölümlerini veya bağımsız bölümlerin belirli bir alan birimini temsil eden, nominal değeri eşit sermaye piyasası aracıdır.

Gayrimenkul sertifikaları, ihraççılara sermaye piyasası aracılığıyla finansman seçeneği sunmaktadır. Böylece konut ve işyeri projelerinin inşaatları daha kolay ve hızlı tamamlanabilmektedir. Tasarruflarını sermaye piyasasında değerlendirmek isteyen yatırımcılar için alternatif bir ürün olan bu sertifikaların Borsa'da işlem görmesi ise şeffaflık ve likidite sağlamaktadır.

Gayrimenkul sertifikasının ihracı ve Borsa'da işlem görebilmesi için SPK'ya ve Borsa İstanbul'a eş zamanlı olarak başvuru yapılması gerekmektedir. Gayrimenkul sertifikaları yurt dışında veya yurt içinde, halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin nitelikli yatırımcıya satış suretiyle ihraç edilebilir.

F. EMTİA SERTİFİKALARI

Emtia Sertifikaları (EMS) belirli bir emtiayı temsilen ihraç edilen sermaye piyasası araçlarıdır. Emtia sertifikaları altın, gümüş gibi kıymetli madenler ile diğer emtia varlıklarına spot piyasada yatırım yapmak isteyen yatırımcılar için alternatif bir yatırım aracıdır.

Borsada işlem görmesi uygun görülen emtia sertifikaları, Borsa kotuna alınarak "S1" özellik kodu ile Emtia Pazarında, yalnızca nitelikli yatırımcılara ihraç edilen sertifikalar ise Girişim Sermayesi Pazarı'nda işlem görür.

Emtia sertifikaları, sürekli işlem yöntemiyle işlem görür. Emtia sertifikaları seansın açılış ve kapanış bölümlerine dâhil edilir.

Emtia sertifikalarının ilk işlem fiyatı Borsada ilk işlem gününden önceki gün ihraççı ve/veya piyasa yapıcı tarafından KAP'ta (www.kap.org.tr) ilan edilir ve baz fiyat olarak alınır. Sonraki günlerde baz fiyat paylarda geçerli yöntem ile belirlenir.

Fiyat marjı %5, fiyat adımı her fiyat seviyesinde 1 kuruş, maksimum emir değeri 1 milyon TL olarak uygulanır.

Emtia sertifikası işlemlerinin takası, işlem gününü izleyen ikinci iş günü (T+2)'de gerçekleştirilir.

G. DARPANE ALTIN SERTİFİKASI (ALTIN.S1)

Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü (Darphane) tarafından ihraç edilen ve Borsada işlem gören emtia sertifikasıdır. Darphane Altın Sertifikası, 0,995 saflıkta her biri

0,01 gram altını temsil eden ve sahibine KAP'ta yayınlanan İzahname kapsamında fiziki altına dönüşüm imkânı tanıyan sermaye piyasası aracıdır.

II.2. BORÇLANMA ARAÇLARI PİYASASI'NDA İŞLEM GÖREN SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI

A. KAMU BORÇLANMA ARAÇLARI

1. Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS)

Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS), Hazine Müsteşarlığı tarafından yurt içi piyasada ihraç edilen borçlanma senetlerini ifade etmektedir. Borçlu olan devlet, DİBS sahiplerine kupon ödeme tarihlerinde ve vade sonunda borçlu olduğu tutarı öder. DİBS'ler vadeleri boyunca ikincil piyasalarda kişi ve kurumlar tarafından alınıp satılabilmektedir.

DİBS'ler vadelerine, ihraç yöntemlerine, ihraç edildikleri para birimi cinsine, faiz ödeme türlerine, üzerlerinde kupon taşıyıp taşıyamalarına göre farklı açılardan sınıflandırılabilir.

En çok kullanılan sınıflandırma vadeye göre yapılmaktadır. Buna göre;

- 1 yıl ve daha uzun vadeli DİBS'ler Devlet Tahvili,
- 1 yıldan kısa vadeli DİBS'ler ise Hazine Bonosu olarak adlandırılmaktadır.

2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Likidite Senetleri

Likidite senetleri, TCMB tarafından, piyasadaki likiditenin düzenlenmesi ve açık piyasa işlemlerinin etkinliğini artırmak amacıyla çıkarılan para politikası aracı olan menkul kıymet niteliğini haiz senetlerdir. TCMB tarafından kendi nam ve hesabına, 91 günü aşmayan vadelerde, iskontolu olarak ihraç edilirler. Senetler, kıymetli evrak niteliğini haiz tek bir toplu senet şeklinde çıkarılır ve ikincil piyasada alınıp satılabılır.

3. Gelir Ortaklığı Senetleri

Gelir Ortaklığı Senetleri, Hazine tarafından geliri Kamu Ortaklığı Fonu'na aktarılmak üzere satılan köprü, baraj, elektrik santrali, karayolu, demiryolu, telekomünikasyon sistemleri ile sivil kullanıma yönelik deniz ve hava limanları ile benzerlerinden, kamu kurum ve kuruluşlarına ait olanların gelirlerine gerçek ve tüzel kişilerin ortaklık hakkına sahip olmasını sağlayan senetlerdir. Gelir ortaklığı senedi ulaşım, haberleşme, enerji kesiminde kamuya ait olan alt yapı tesislerinin gelirlerini ilgilendirmektedir. Elinde bulunduran yatırımcının bu tesislerin mülkiyeti ve işletmesi ile hiçbir ilişkisi yoktur. Gelir ortaklığı senetleri, hukuki statüsü itibarıyla adındaki "ortaklık" ibaresine rağmen, değişken faizli bir tahvil özelliği taşımaktadır.

4. Gelire Endeksli Senetler

Yurtiçi tasarrufların artırılması, Devlet İç Borçlanma Senetlerinin çeşitlendirilmesi ve yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla, Hazine tarafından 28 Ocak 2009 tarihinde ilk Gelire Endeksli Senet (GES) ihracı gerçekleştirilmiştir. GES ihraçlarında getiriler, Kamu

İktisadi Teşebbüsü statüsündeki Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Devlet Malzeme Ofisi (DMO), Devlet Hava Meydanları İşletmeleri (DHİMİ) ve Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü'nden (KIYEM) bütçeye aktarılan hasılat paylarına endekslenmiştir. Gelire Endeksli Senetler ile getirisi Devlet gelirleriyle ilişkilendirilen bir yatırım aracı yaratılmış olmaktadır. Söz konusu senetlere uygulanacak asgari kupon ödeme garantisi sayesinde yatırımcının gelir payındaki değişimden olumsuz etkilenmesi önlenmiş olmaktadır.

Bu çerçevede, söz konusu senetlerin getirilerine ilişkin ödemelerin hesaplanmasında TPAO, DMO, DHİMİ ve KIYEM tarafından bütçeye aktarılan üç aylık ve altı aylık hasılat paylarının toplamı esas alınmaktadır. Gerçekleşen gelir tahsilatının Bütçe'de açıklanan azami tutarların üzerlerinde olması durumunda yatırımcılara söz konusu azami tutar karşılıkları esas alınarak ödeme yapılır.

B. ÖZEL SEKTÖR BORÇLANMA ARAÇLARI

1. Özel Sektör Tahvilleri

Tahviller, devletin veya anonim ortaklıkların en az 1 yıl ve daha uzun vadeyle, ödünç para bulmak amacıyla çıkardıkları borç senetleridir. Anonim şirketler tarafından 1 yıldan uzun vadeli olarak ihraç edilen borçlanma senetleri "özel sektör tahvili" olarak adlandırılmaktadır.

Vadeleri en az 1 yıl olmak koşulu ile serbestçe belirlenebilir ve sabit ya da değişken faizli olarak ihraç edilebilirler. Genellikle bir veya birkaç aracı kuruluştan oluşan bir konsorsiyum aracılığıyla satışa sunulurlar.

Tahvil sahibinin bir şirkete kullandığı sermaye, yabancı sermayedir. Tahvil sahibi, tahvili çıkaran kuruluşun uzun vadeli alacaklısıdır. Tahvil sahibi şirketin aktifi üzerinde, alacağından başka hiçbir hakka sahip değildir. Şirketin yönetimine katılamaz. Tahvil sahibi ile şirket arasındaki hukuki ilişki vade sonunda sona erer. Tahvil sahibi tahvili çıkaran şirketin kar- zarar riskine katılmaz, şirket zarar etse de günü gelince belli miktardaki anapara ve faizini alır.

Tahvillerin getirilerini etkileyen en önemli unsurlar, likiditesi ve sahip oldukları risktir. Şirket tahvilleri, şirketin iflas etmesi ve faiz ile anapara ödemesinde temerrüde düşmesi açısından devlet tahvillerine oranla daha yüksek risk taşıdıklarından, genellikle devlet tahvillerinden daha yüksek faiz geliri sağlarlar. Şirketin iflası veya tasfiyesi halinde önce borçlar ödendiği için, tahvil sahipleri şirket ortaklarından (pay sahipleri) önce alacaklarını alırlar.

Kamu borçlanma aracı dışındaki tahvillerin ihracı, Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemelerine tabidir. Halka arz edilerek satılabileceği gibi, halka arz edilmeksizin nitelikli yatırımcılara da satılabilirler.

2. Finansman Bonoları

İhraççıların Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemeleri çerçevesinde borçlu sıfatıyla düzenleyip kısa vadeli borç temin etmek amacıyla, iskontolu olarak ihraç ettikleri borçlanma senetleridir. Finansman bonolarının vadesi 1 yılda fazla olamaz. Finansman bonoları, ihraççı tarafından belirlenen vadeye uygun iskonto oranları ile iskonto edilerek bulunan fiyat üzerinden satılır. Halka arz edilmek suretiyle satışa sunulan finansman bonolarının satışında uygulanacak vadeye uygun iskonto oranları yıllık bazda hesaplanarak, satışın yapılacağı yerlerde satış süresi içerisinde ihraççı tarafından duyurulur.

3. Varlık ve İpotek Teminatlı Menkul Kıymetler

Teminatlı menkul kıymet (TMK), ihraççının genel yükümlülüğü niteliğinde olan ve teminat varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen borçlanma aracı niteliğinde bir sermaye piyasası aracıdır.

Varlık Teminatlı Menkul Kıymet (VTMK) ve İpotek Teminatlı Menkul Kıymet (İTMK) olarak iki farklı şekilde ihraç edilebilirler.

VTMK, bankalar, ipotek finansmanı kuruluşları, finansal kiralama şirketleri, finansman şirketleri, faktoring şirketleri, gayrimenkul yatırım ortaklıkları, kendi kanunlarında menkul kıymet ihraç etmeye yetkili kamu kurum ve kuruluşlarında teminat varlıklar karşılık gösterilmek suretiyle ihraç edilen borçlanma aracı niteliğindeki sermaye piyasası aracıdır.

İTMK ise yalnızca, konut finansmanı kuruluşları (KFK) ve ipotek finansmanı kuruluşları (İFK) tarafından ihraç edilebilir.

KFK, konut finansmanı kapsamında doğrudan tüketiciye kredi kullandıran ya da finansal kiralama yapan bankalar ile BDDK tarafından konut finansmanı faaliyetinde bulunması uygun görülen finansal kiralama ve finansman şirketlerini ifade eder.

İFK, konut ve varlık finansmanı kapsamında, varlıkların devralınması, devredilmesi, devralınan varlıkların yönetimi ve varlıkların teminat olarak alınarak faaliyetlerin yerine getirilmesi amacıyla kurulan anonim ortaklıktır.

Söz konusu menkul kıymetler itfa edilinceye kadar, ihraççının yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi halinde dahi teminat amacı dışında tasarruf edilemez, rehnedilemez, teminat gösterilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dâhil olmak üzere haczedilemez, iflas masasına dâhil edilemez ve ihtiyati tedbir kararı verilemez.

TMK'lar halka arz edilerek satılabileceği gibi, nitelikli yatırımcılara satılmak suretiyle veya tahsisli olarak ihraç edilebilirler. TMK ihracında karşılık gösterilebilecek varlıklar ilgili tebliğde sayılmıştır.

4. Varlığa ve İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetler

Varlığa dayalı menkul kıymet (VDMK), varlık finansman fonu (VFF)'nin veya ipotek finansman kuruluşu (İFK)'nin devralacağı varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen menkul kıymettir.

VFF, varlığa dayalı menkul kıymetler karşılığında toplanan paralarla, VDMK sahipleri hesabına fon iç tüzüğü ile kurulan tüzel kişiliği olmayan mal varlığını ifade eder.

İFK, konut ve varlık finansmanı kapsamında, varlıkların devralınması, devredilmesi, devralınan varlıkların yönetimi ve varlıkların teminat olarak alınarak faaliyetlerin yerine getirilmesi amacıyla kurulan anonim ortaklığı ifade etmektedir.

İpoteğe dayalı menkul kıymet (İDMK), konut finansmanı fonunun (KFF) veya ipotek finansmanı kuruluşunun devralacağı varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilen menkul kıymettir.

KFF, İDMK karşılığında toplanan paralarla, İDMK sahipleri hesabına fon iç tüzüğü ile kurulan ve tüzel kişiliği olmayan mal varlığıdır.

VDMK ve İDMK'lar fon veya İFK tarafından devralınacak varlıklar karşılık gösterilerek ihraç edilirler. Fon, süreli veya süresiz olarak kurulabilir, VDMK ve İDMK ihracı amacı dışında kurulamaz ve kullanılamaz.

Bu menkul kıymetler halka arz edilerek satılabileceği gibi, nitelikli yatırımcılara satılmak suretiyle veya tahsisli olarak ihraç edilebilirler. İhraçta fon portföyüne dahil edilebilecek varlıklar ilgili tebliğde sayılmıştır.

C. KİRA SERTİFİKALARI

Kira sertifikası, her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketi tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymettir. Tanımda yer alan hak; kira sertifikaları ihracına dayanak her türlü hakkı, varlık ise kira sertifikaları ihracına dayanak haklar dışındaki her türlü varlığı ifade eder.

Varlık kiralama şirketi (VKŞ), kira sertifikası ihraç etmek üzere anonim şirket şeklinde kurulmuş olan sermaye piyasası kurumudur.

VKŞ tarafından yurtiçinde ihraç edilen kira sertifikaları Merkezi Kayıt Kuruluşu nezdinde elektronik ortamda kayden hak sahipleri bazında izlenir.

Kira sertifikaları halka arz edilmek suretiyle, tahsisli olarak ya da nitelikli yatırımcılara satılmak üzere ihraç edilebilirler.

Kira sertifikaları;

- Sahipliğe,

- b) Yönetim sözleşmesine,
- c) Alım-satıma,
- d) Ortaklığa,
- e) Eser sözleşmesine

dayalı olarak veya bu sayılanların birlikte kullanılması suretiyle VKŞ'ler tarafından ihraç edilebilir.

Sahipliğe dayalı kira sertifikaları, kaynak kuruluşa veya üçüncü kişilere kiralanmak veya VKŞ adına yönetilmek üzere VKŞ tarafından kaynak kuruluştan devralınacak varlık ve hakların finansmanını sağlamak için ihraç edilir.

Yönetim sözleşmesine dayalı kira sertifikaları, kaynak kuruluşa ait varlık veya hakların vade boyunca kiralanması da dâhil olmak üzere VKŞ lehine yönetilmesi neticesinde elde edilen gelirlerin sözleşme hükümleri çerçevesinde VKŞ'ye aktarılması amacıyla ihraç edilir.

Alım-satıma dayalı kira sertifikaları, bir varlık veya hakkın VKŞ tarafından satın alınarak belirli nitelikteki şirketlere vadeli olarak satılması işleminde varlık veya hak alımının finansmanını sağlamak için ihraç edilir. Ortaklığa dayalı kira sertifikaları, VKŞ'nin ortak girişime ortak olmak amacıyla ihraç edilir.

Eser sözleşmesine dayalı kira sertifikaları, VKŞ'nin iş sahibi sıfatıyla taraf olduğu bir eser sözleşmesi kapsamında eserin meydana getirilmesini sağlamak amacıyla ihraç edilir.

D. REPO

Repo/ters repo işlemleri, finansal araçların geri alma/satma taahhüdü ile satım/alımı yoluyla fon talep eden ve fon arzı bulunan kuruluşların başvurduğu yatırım araçlarıdır.

Repo, bir menkul kıymetin başlangıç valöründe geri alım vaadiyle satılması, bitiş valöründe ise menkul kıymetin geri alınması işlemini; ters repo, bir menkul kıymetin başlangıç valöründe geri satım vaadiyle alınması, bitiş valöründe ise menkul kıymetin geri satılması işlemini kapsamaktadır.

Borçlanma Araçları Piyasası'nda farklı menkul kıymetlerin alım-satımına konu olduğu farklı repo/ters repo pazarları bulunmaktadır.

E. EUROTAHVİL

Eurotahvil, ihraç edilen ülke para biriminden farklı bir ülke para biriminde ihraç edilen borçlanma araçlarıdır. Yatırımcılara sunulan finansman araçlarının çeşitlendirilmesi ve yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla ABD Doları ve Euro cinsi Devlet İç Borçlanma Senetleri (Eurotahvil), Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ihraç edilmektedir.

Swap Piyasası

Swap Piyasası, para birimlerinin birbirleriyle veya kıymetli madenler ile belirlenen koşullarda değiştirilmelerine imkan sağlamak amacıyla kurulmuştur. Türk Lirası ile Amerikan Doları veya Euro cinsi yabancı para birimlerinin belirlenen koşullarda birbirleri ile değişimini amaçlayan para swap işlemleri Para Swap Pazarı'nda; standartları mevzuatta belirlenmiş kıymetli madenler ile Türk Lirası, Amerikan Doları veya Euro cinsi para birimlerinin belirlenen koşullarda birbirleri ile değişimini amaçlayan kıymetli maden swap işlemleri ise Kıymetli Madenler Swap Pazarı'nda gerçekleştirilir.

II.3. VADELİ İŞLEM VE OPSİYON PİYASASI'NDA İŞLEM GÖREN SERMAYE PİYASASI ARAÇLARI

A. VADELİ İŞLEM SÖZLEŞMELERİ

Vadeli işlem sözleşmesi (futures), sözleşmenin taraflarına, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir malı, kıymeti veya finansal göstergesi, belirlenen ileri bir tarihte, bugünden üzerinde anlaşılan fiyattan alma veya satma yükümlülüğü getiren sözleşmedir.

Vadeli işlem sözleşmelerinin dört asgari unsuru vardır: nitelik, fiyat, miktar ve vade. Bu asgari unsurlar borsalarda işlem gören vadeli işlem sözleşmeleri için standardize edilmiştir.

Borsalarda vadeli işlem sözleşmeleri ile işlem yapabilmek için belirlenen başlangıç teminatı (initial margin) Takas Kurumu'na yatırılmalıdır. Oluşan zararlar ya da nakit-dışı teminatların değerlerinin düşmesi sonucunda teminat seviyesinin sürdürme teminatının (maintenance margin) altına düşmesi durumunda ilgili yatırımcılara teminat tamamlama çağrısı yapılır.

Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinde vade tarihinde uzlaşma fiziki teslimat ve nakdi uzlaşma şeklinde gerçekleştirilir. Fiziki teslimatta üzerinde anlaşılan dayanak varlık el değiştirir. Nakdi uzlaşmada ise sözleşme fiyatı ile vade tarihindeki cari fiyat arasındaki fark kadar tutar taraflar arasında el değiştirir.

B. OPSİYON SÖZLEŞMELERİ

Opsiyon sözleşmesi, iki taraf arasında yapılan ve alıcıya, ödeyeceği belli bir tutar (opsiyon primi) karşılığında, belirli bir vadeye kadar (veya belirli bir vadede), bugünden belirlenen bir fiyat (kullanım fiyatı) üzerinden opsiyona dayanak teşkil eden bir malı, kıymeti veya finansal göstergesi satın alma veya satma hakkı tanıyan, satıcıya da alıcının bu sözleşmeden doğan hakkını kullanması durumunda sözleşmeye dayanak teşkil eden malı, kıymeti, veya finansal göstergesi satma veya alma yükümlülüğü getiren sözleşmedir.

VIOP'ta Pay Senedi, Pay Endeksi, ve DolarTL Opsiyon ve Fiziki Teslimatlı DolarTL Opsiyon sözleşmeleri işlem görmektedir.

III. PAY PİYASASI İŞLEYİŞİ

1. Emir Tipleri

a) Limit Fiyatlı Emirler (LFE)

Fiyatın ve miktarın belirtildiği emirlerdir. Emrin gerçekleşmeyen bölümü işlem görmedikçe Sistemde pasif olarak geçerlilik süresi sonuna kadar (KİE olarak girilmediği sürece) bekletilir.

b) Piyasa Emirleri (Market Order)

Fiyat olmaksızın sadece miktar belirtilerek girilen emirlerdir. Emir miktarı karşılanana kadar karşı taraftaki en iyi fiyatlı emirlerle eşleşerek işleme dönüşürler. Bu emir tipi, sadece KİE olarak girilebildiğinden karşı tarafta eşleşecek emir kalmadığında emrin kalan kısmı otomatik olarak iptal edilir, pasife yazılmaz. Açılış, kapanış bölümleri ve tek fiyat yönteminde emir toplama aşamasında girilen piyasa emirleri, eşleştirme başlayana kadar emir defterinde bekletilir, eşleştirme başladığında ise işleme dönüşür. İşleme dönüşmeyen piyasa emirleri seansın sürekli işlem veya takip eden tek fiyat bölümüne aktarılmaz, iptal edilir. Pay bazında maksimum emir hacmi sınırına tabidir. Bu tutar en son işlem fiyatı üzerinden hesaplanır. Son işlem fiyatı yoksa bir önceki kapanış fiyatına bakılır. Her ikisinin de olmadığı durumda manuel olarak Borsa tarafından girilen bir fiyat varsa ona bakılır yoksa işlem olana kadar sistem tarafından piyasa emri girilmesine izin verilmez.

c) Piyasadan Limite Emirler (Market To Limit Order)

Piyasa emirleri gibi fiyatsız olarak girilen emirlerdir. Karşı taraftaki sadece en iyi fiyat kademesinde bekleyen emirlerle eşleşerek işleme dönüşürler. Ancak işleme dönüşmeyen kısım, gerçekleştiği son işlem fiyatını alarak limit fiyatlı emre dönüşür ve emir defterinde pasif olarak yazılır (ancak KİE olarak girilirse pasife yazılmaz). Pay bazında maksimum emir hacmi sınırına tabidir. Bu tutar piyasa emirlerinde olduğu gibi belirlenir.

Açılış, kapanış bölümleri ve tek fiyat yönteminde emir toplama aşamasında girilen piyasadan limite emirleri, eşleştirme başlayana kadar emir defterinde bekletilir, eşleştirme başladığında ise işleme dönüşür. İşleme dönüşmeyen piyasadan limite emirleri sürekli işlem aşamasına geçerken gerçekleştiği son işlem fiyatını alarak limit fiyatlı emre dönüşür ve emir defterinde pasif olarak yazılır (ancak KİE olarak girilirse pasife yazılmaz). İlgili açılış, kapanış ve tek fiyat bölümünde fiyat oluşmaması hâlinde veya seansın sürekli işlem bölümünde girildikleri anda hiç işleme dönüşmemiş olmaları hâlinde piyasadan limite emir iptal edilir.

d) Dengeleyici Emirler (Imbalance Orders)

Açılış ve kapanış seansları da dâhil olmak üzere tek fiyat yöntemi uygulanan tüm seans bölümlerinde, fiyat belirleme sürecinde hesaba katılmayan ancak belirlenen eşleşme fiyatı seviyesinde karşılanmadan kalan emirler ile işlem yapmak üzere girilen emirlerdir. Bu tip emirler, eşleşme fiyatından kalan emirler bittiğinde veya eşleşme fiyatından kalan

emir yoksa birbirleri ile de eşleşme fiyatından işleme dönüşebilirler. Eşleşmeden kalan dengeleyici emirler iptal edilirler.

e) Kısmi Görünme Koşullu Emirler

Limit fiyatlı emirler, kısmi görünme koşulu ile girilebilir. Kısmen görünen emirlerde, emir defterinde görülmesi istenen kısmın tamamı işlem gördüğünde gizli bölümden belirlenen miktar kadar kısım açığa çıkar. Açığa çıkan bu kısım, açığa çıktığı anda girilmiş yeni bir emir gibi fiyat ve zaman önceliğine göre emir defterinde yerini alır. Bu süreç emrin tamamı karşılanıp bitinceye, geçerlilik süresi sona erinceye veya emir iptal edilinceye kadar devam eder. Emrin görünen miktarı ile toplam miktarı arasındaki oran asgari %20 olabilir. Bu oran, kısmi görünme koşullu emrin girişi ya da değiştirilmesi sırasında emrin görünen miktarının emrin toplam miktarına oranının asgari seviyesidir.

f) Kotasyon Emirleri

Limit fiyatlı alış ve satış emrinden oluşan ve sadece piyasa yapıcı/likidite sağlayıcı üyeler tarafından girilebilen bir emir tipidir. Kotasyonu oluşturan alış ve satış emrine kotasyon emri denir. Kotasyon emri bir bütün olarak iptal edilebileceği gibi sadece alış veya satış tarafı da iptal edilebilir.

g) Orta Nokta (Mid-Point) Emirleri

Orta Nokta (Mid-Point) emri, normal emir defterine kıyasla daha büyük miktarlı emirlerin kendi aralarında eşleşmesine imkân sağlayan ve piyasa katılımcılarına daha düşük işlem maliyeti sunan bir emir türüdür. Bu emirlerin girişi ve miktarlarının değiştirilmesi sırasında minimum ve maksimum tutar kontrolü yapılır. Orta Nokta emirlerinin değeri, asgari 100.000 TL, azami 30 milyon TL olabilir. Ancak kısmi işlem görme durumunda, kalan kısım asgari sınırın altına düşse bile emrin kalan miktarında değişiklik yapılmadığı sürece bu kısıt aranmaz.

Emirler sürekli olarak otomatik eşleşmeye tabidir ve normal emir defterinde bekleyen en iyi alış ve en iyi satış emirlerinin fiyatlarının aritmetik ortalaması ile fiyatlanır, ayrı ve kapalı bir emir defterinde işlem görür.

İşlem gerçekleşmesinin ardından miktar bilgisi piyasaya gönderilir, işlemin miktarı ve hacmi ilgili sıranın miktar ve hacmine dâhil edilir. BISTECH Sistemine geçişte devreye alınmamış, daha sonra 27/06/2016 tarihinde uygulanmaya başlanmıştır.

Orta Nokta (Mid-Point) emirler yalnızca BIST 30 kapsamındaki paylarda kullanılır.

h) Ağırlıklı Ortalama Fiyat (AOF) Emirleri

Gün sonunda ilgili sırada oluşan ağırlıklı ortalama fiyatı referans alarak işlem gerçekleştirilmesine imkân veren yeni bir emir/işlem türüdür. Bu tür emir ve işlemler AOF'den emirler / işlemler olarak adlandırılmaktadır. Bir payın sırasında gün sonunda

oluşacak AOF baz alınarak, ya bu fiyat üzerinden ya da bu fiyata belirli bir sayıda fiyat adımı uzaklıkta fiyatlar ile gün içerisinde işlem yapılır. Bu yolla:

- Gün sonu oluşacak AOF'den işlemlerin gerçekleşmesine imkân tanımanın yanı sıra,
- İşlem günü sonunda pay sırasında oluşacak "AOF ± Borsa tarafından belirlenecek sayıda fiyat adımı" seviyesinden gün içinde işlem yapma imkânı sağlanır.
- Merkezi emir defterinden ayrı bir sırada işlem görürler (Örneğin ABCDE.AOF sırasında).
- İşlem gerçekleşmesinin ardından piyasaya bilgi verilmez ancak işlem bilgileri Günlük Bültende yer alır. Bu emirlerin girişi ve miktarlarının değiştirilmesi sırasında minimum ve maksimum miktar kontrolü yapılır.

AOF (Trade at Reference - TAR) emirlerin içereceği miktarın yapılan düzenleme uyarınca minimum 100.000 lot maksimum 10 milyon lot olması gerekir.

Bu emir türü 30/09/2016 tarihinden itibaren devreye alınmıştır. AOF'den (TAR) emirler yalnızca BIST 30 kapsamındaki paylarda kullanılır.

i) Açığa Satış Emirleri

Açığa satış emri, sahip olunmayan sermaye piyasası araçlarının satışına ilişkin verilen emir tipidir. Açığa satış emirleri, SPK ve Borsa düzenlemeleri uyarınca yapılan açığa satış işlemlerine ilişkin emirlerdir. Bu emirlerde SPK ve Borsa düzenlemeleri ile belirlenen fiyat sınırlamalarına uyulur.

j) Özel İşlem Bildirimi (Trade Report)

Borsa üyeleri, Pay Piyasası'nda işlem gören ve Borsa tarafından belirlenen sermaye piyasası araçlarında, belirlenen fiyat ve tutar (miktar da tanımlanabilir) sınırları dâhilinde, aynı veya farklı müşterilerinden miktar ve fiyatı uyuşan karşılıklı alım ve satım emirleri aldığı anda, bu emirleri emir defterine iletmeden işleme dönüştürmek amacıyla Borsaya bildirebileceklerdir. Borsa sisteminde gerekli kontrollerden geçerek işleme dönüştürülen bu bildirimler özel işlem bildirimi olarak ayrıca duyurulur. Ancak; Borsa'nın belirleyeceği limitler dâhilinde özel işlem bildirimi yapılabilecektir.

Özel işlem bildirimi fiyat limitleri 2 kademeli olarak belirlenmiştir.

- a) İlk Kademe: Özel işlem bildirimi için aranan minimum tutar 10 milyon TL, maksimum tutar ise 50 milyon TL'dir. Bu tutar aralığında özel işlem bildirimi, ilgili sermaye piyasası aracının son işlem fiyatı üzerinden $\pm\%6$ fiyat limitleri dâhilinde (ilgili sıradaki günlük fiyat limitlerinin aşılmaması koşuluyla) gerçekleştirilebilir.
- b) İkinci Kademe: Özel işlem bildirimi için aranan minimum tutar 50.000.001 TL, maksimum tutar ise 250 milyon TL'dir. Bu tutar aralığında özel işlem bildirimi, ilgili

sermaye piyasası aracının son işlem fiyatı üzerinden $\pm\%10$ fiyat limitleri dâhilinde (ilgili sıradaki günlük fiyat limitlerinin aşılmaması koşuluyla)

gerçekleştirilebilir.

Mevcut yapı iki tür özel işlem bildirimini desteklemektedir:

- Tek taraflı özel işlem bildirimini: İşlemin taraflarının farklı üyeler olması durumunda kullanılır. Üyelerden biri sadece kendi tarafına (alış veya satış) ait miktar, fiyat, müşteri bilgilerini ve karşı üyenin kim olduğunu sisteme iletmektedir. Karşı üye ise kendisine gelen özel işlem bildirimini kendine ait müşteri bilgilerini

girerek eşlemektedir.

- Çift taraflı özel işlem bildirimini: Aynı üyenin hem alıcı hem de satıcı olduğu durumlarda işlemin alış ve satış tarafına ait miktar, fiyat, müşteri bilgilerinin girilerek bildirilmesidir.

2. Emirlerin Geçerlilik Süresi

Sisteme iletilen emirler, dört farklı geçerlilik süresine sahip olabilir.

a) Günlük

Pay Piyasasındaki bütün pazarlarda aksi belirtilmedikçe girilen her emir, girildiği gün boyunca geçerlidir ve işlem görmezlerse gün sonunda iptal edilirler.

b) Kalanı İptal Et (KİE)

Fiyat ve miktar belirtilerek girilen ve emrin girildiği anda karşılanmayan bölümünün otomatik olarak iptal edildiği emir türüdür.

c) İptale Kadar Geçerli (İKG)

Borsa Birincil Piyasada Değişken ve Sabit Fiyatla Talep Toplama yöntemlerinde halka arz süresinin sonuna kadar geçerli emir girişi mümkündür. Bu geçerlilik türü, talep toplama yöntemiyle halka arzların gerçekleştirildiği birincil piyasada (.HE sıralarında) kullanılacaktır.

d) Tarihli

Fiyat adımı ve fiyat değişme sınırları çerçevesinde geçerli olacakları son tarih belirtilerek Sisteme girilen, işlem görene veya iptal edilene kadar sistemde geçerliliğini koruyan emirlerdir. Tarihli girilen emirlerin geçerli olabileceği azami süre Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. Pay Piyasası'nda mevcut durumda tarihli emir kullanılmamaktadır.

3. Kredili İşlem ve Açığa Satış İşlemleri

Açığa satış işlemi, sahip olunmayan sermaye piyasası araçlarının satılmasını ya da satışına ilişkin emrin verilmesini ifade eder. Satışa ilişkin takas yükümlülüğünün ödünç alınan sermaye piyasası araçları ile yerine getirilmesi de açığa satış sayılır.

Açığa satış işlemi gerçekleştirilebilmek için emrin baştan açığa satış emri olarak girilmesi gerekir.

Gerçekleşen açığa satış işlemleri Günlük Bülten'de pay bazında, her fiyat seviyesinde miktar ve sözleşme adedi belirtilerek ilan edilir.

"Kredili Menkul Kıymet ve Açığa Satış İşlemlerine Konu Olan Menkul Kıymet Listesi" Alt Pazar, PÖİP ve YİP hariç tutularak BİAŞ Pay Piyasası pazarlarında işlem gören tüm payları ve BYF'leri kapsayacak şekilde belirlenmiştir. Buna göre, Yıldız Pazar ve Ana Pazar'da işlem gören paylar, buna ek olarak BYF'ler hem kredili alıma hem de açığa satış işlemine konu olabilir.

Varantlarda, sertifikalarda, sahipliğe dayalı kira sertifikalarında, gayrimenkul yatırım fonlarında ve girişim sermayesi yatırım fonlarında kredili alım ve açığa satış işlemi yapılamaz. Gayrimenkul sertifikalarında ise kredili alım yapılabilmeyle birlikte açığa satış işlemi yapılamaz.

SPK'nın 2023/7 sayılı Bülten'inde yayınlanan 06/02/2023 tarihli Kurul Kararı çerçevesinde Borsa İstanbul A.Ş. Pay Piyasası'nda açığa satış işlemleri yasaklanmıştır. Söz konusu tedbirlerin 06/02/2023 tarihinden itibaren, ikinci bir duyuru yapıncaya kadar devam etmesine karar verilmiştir.

4. Brüt Takas

İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank) tarafından aracı kurumların, gün boyunca gerçekleştirilen işlemlerinde, pay ve toplam TL olarak netleştirme yapılmaktadır. Bu çerçevede, aynı tarihte bir payda hem satış hem de alış işlemi yapan aracı kuruluş, satış toplamı alış toplamına mahsup edilerek çıkan net bakiyeye göre söz konusu pay üzerinden takasa borçlandırılmakta veya alacaklandırılmaktadır. Diğer yandan, tüm paylardaki alış veya satışlarının bedelleri ise genel olarak netleştirilmekte ve aracı kuruluşun alış tutarları fazla ise aracı kuruluş takasa nakit borçlu, satış tutarları fazla ise takastan nakit alacaklı olmaktadır. Netleştirme uygulaması sayesinde bir payda gün içerisinde alım satım gerçekleştiren bir yatırımcı sadece gerçekleştirdiği alım veya satım sonucundaki net fark miktarı kadar teslim yükümlülüğüne tabi olmaktadır.

Takasbank tarafından netleştirme uygulaması kaldırılan paylarda brüt takas uygulaması yapılmakta, aracı kurum ve yatırımcı bazındaki takas alacakları Takasbank tarafından takas süresinden sonra dağıtılmaktadır. Brüt takas uygulaması kapsamına alınan paylarda alım yapmak isteyen yatırımcıların takas tarihinde hesaplarında alımlarını karşılayacak tutarda nakit, satım yapmak isteyen yatırımcıların takas tarihinde

hesaplarında satımlarını karşılayacak miktarda menkul kıymet bulundurması gerekmektedir.

5. Volatilite Bazlı Tedbir Sistemi

Sermaye Piyasası Kurulu'nun ilgili kararları uyarınca Borsa İstanbul Pay Piyasası'nda işlem gören paylarda işlemlerin adil ve dürüst bir şekilde gerçekleşmesinin sağlanması ve yatırımcıların aşırı volatilitenin getirdiği risklerden korunmaları amacıyla Volatilite Bazlı Tedbir Sistemi uygulanmaktadır.

Bu kapsamda ilgili paylarda gerekli koşulların oluşması halinde, işlem esaslarında olmayandan başlamak üzere kademeli olarak ve bir sonraki seviye tedbir uygulanırken önceki seviye tedbirin veya tedbirlerin uygulanmasına devam edilmesi suretiyle;

- 1 ay süre ile birinci seviye "Açığa Satış ve Kredili İşlem Yasağı" tedbiri,
- 1 ay süre ile ikinci seviye "Brüt Takas" tedbiri,
- 1 ay süre ile üçüncü seviye "Emir Paketi (Piyasa Emri ve Piyasadan Limite Emir Girişinin Kısıtlanması, Emir İptalinin, Emir Miktar Azaltımı ile Emir Fiyat Kötüleştirmesinin Yasaklanması ve Emir Toplama Bilgi Yayınının Kısıtlanması)" tedbiri,
- 1 ay süre ile dördüncü seviye "Tek Fiyat Yöntemi ile İşlem Görme" tedbiri,
- 1 ay süre ile beşinci seviye "Emir İletim Kanallarının Kısıtlanması (İnternet Emir Yasağı)" tedbiri uygulanmaktadır.

VBTS kapsamında getirilen tedbirler, payın işlem gördüğü pazarın/platformun işlem kuralları, pazar değişimi veya diğer nedenlerle uygulanan işlem esaslarının geçerlilik süresinden ayrı olarak tedbir süresinin sonuna kadar uygulanmaya devam eder.

6. Devre Kesici

Otomatik Seans Durdurma Sistemi (OSDS) BISTECH geçişi ile birlikte 30/11/2015 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmış, yerine devre kesici uygulaması getirilmiştir.

Bir sermaye piyasası aracında işlemler seansın sürekli işlem bölümünde çok fiyat yöntemi ile yürütülürken belirli bir referans değer üzerinden hesaplanan fiyat değişiminin Borsa tarafından belirlenmiş olan eşik değerlere (oranlara) ulaşması veya aşması hâlinde ilgili sermaye piyasası aracının işlemleri geçici süre ile emir toplama aşamasına alınacaktır.

İlgili sermaye piyasası aracında tek fiyat yöntemi kullanılarak fiyat belirlenmesi yapılır. Tek fiyat yöntemine ilişkin süreçlerin tamamlanmasının ardından ilgili sermaye piyasası aracının işlemleri yeniden seansın sürekli işlem bölümüne alınır ve işlemlere çok fiyat yöntemi ile devam edilir.

7. Kapanış Seansı

Pay Piyasası'nda kapanış seansı, kapanış fiyatından işlemler ve tek fiyattan işlemler uygulamaları 2 Mart 2012 tarihinden itibaren devreye alınmıştır.

Kapanış seansı, normal seans sürecinden kalan tüm emirlerin aktarılması suretiyle, belirlenmiş zaman dilimi boyunca yeni emirlerin de herhangi bir eşleşme yapılmaksızın Sistem'e kabul edildiği ve bu süre sonunda en yüksek miktarda işlemin gerçekleşmesini sağlayan tek bir fiyat seviyesinin (Kapanış Seansı Fiyatı) hesaplanarak, tüm işlemlerin bu fiyat seviyesinden gerçekleştirildiği, tek fiyat yöntemiyle işlem yapılan seans bölümüdür.

Varantlar, sertifikalar ile temerrüt işlem sıraları ve yeni pay alma hakları kapanış seansına dahil değildir.

8. Takas Esasları

İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş (Takasbank), Borsa İstanbul bünyesinde mevcut piyasalarda gerçekleşen menkul kıymetler ile ilgili işlemlerin nakit ve menkul kıymet takasını sonuçlandırmak üzere yetkilendirilmiş merkezi takas kuruluşudur.

- Takas günü T+2 şeklinde, işlemi izleyen ikinci iş günüdür.
- Çoklu netleştirme sistemi uygulanır.
- Ödemeler aynı gün hesaplarda biriken fonlarla yapılır.
- Ödeme karşılığı teslim esası uygulanır.

IV. PAZARLAR

1. Pay Piyasası Pazarları

Pay Piyasası'nda işlemler aşağıdaki pazarlarda gerçekleştirilmektedir:

- **Yıldız Pazar (Z):** Borsa'ya ilk kotasyonda halka arz edilen kısmının piyasa değeri 2 milyar TL ve üzeri olan payların işlem göreceği pazardır.
- **Ana Pazar (N):** Borsa'ya ilk kotasyonda halka arz edilen kısmının piyasa değeri 2 milyar TL-500 milyon TL arasında olan payların işlem göreceği pazardır.
- **Alt Pazar (T):** Borsa'ya ilk kotasyonda halka arz edilen kısmının piyasa değeri 500 milyon TL-200 milyon TL arasında olan payların işlem göreceği pazardır.
- **Yakın İzleme Pazarı (YİP-W):** Borsa Kotasyon Yönergesi'ne göre; Yıldız Pazar, Ana Pazar ve Alt Pazar'dan çıkarılma sonucunu doğuracak gelişmelerin olduğu ortaklıkların paylarının işlem gördüğü pazardır.
- **Yapılandırılmış Ürünler ve Fon Pazarı (YÜFP-K):** Borsa yatırım fonu katılma belgeleri, varantlar, sertifikalar, sahipliğe dayalı kira sertifikaları, gayrimenkul sertifikaları, gayrimenkul yatırım fonları ve girişim sermayesi yatırım fonlarının işlem görebildiği pazardır.
- **Girişim Sermayesi Pazarı (GSP-Q):** Büyümek için ihtiyaç duydukları finansmanı öz kaynakla sağlamak isteyen şirketlerin, sadece nitelikli ve kurumsal yatırımcılara sermaye artırımını yoluyla pay ihraç ederek kaynak temin etmelerini sağlamak ve söz konusu payların Borsa İstanbul Pay Piyasası'nda işlem görebilmesi, Yönetim Kurulu'nca uygun görülen diğer sermaye piyasası araçlarının yalnızca nitelikli

yatırımcılar arasında işlem görmesi amacıyla Girişim Sermayesi Pazarı (GSP) oluşturulmuştur. Nitelikli yatırımcı statüsünde olmayanlar bu pazarda işlem yapamaz.

- **Emtia Pazarı (E):** Borsa’da işlem görmesi uygun görülen emtia sertifikalarının işlem gördüğü pazardır.
- **Piyasa Öncesi İşlem Platformu (PÖİP-S):** Halka açık statüde olup, payları Borsa’da işlem görmeyen şirketlerden Borsa tarafından bu platformda işlem görmesine karar verilen payların işlem gördüğü platformdur.

Pay Piyasası Pazar belirleme kriterleri ve pazarlarda uygulanacak işlem esasları için tıklayınız. (<https://borsaistanbul.com/tr/sayfa/506/pazarlar>)

2. Borçlanma Piyasası Araçları

Borçlanma Araçları Piyasası’nda işlemler aşağıdaki pazarlarda gerçekleşmektedir.

a) Kesin Alım Satım Pazarı

Kesin Alım Satım Pazarı, ikinci el sabit getirili menkul kıymet işlemlerinin organize ve şeffaf bir piyasada işlem görmelerini sağlamakta ve likiditelerini artırmaktadır.

b) Repo - Ters Repo Pazarı

Dünyadaki sayılı organize repo pazarlarından biri olan Repo-Ters Repo Pazarı sabit getirili menkul kıymetlerin geri alım vaadi ile satım ve geri satım vaadi ile alımını organize piyasa koşulları içinde güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır.

c) Menkul Kıymet Tercihli Repo Pazarı

Organize piyasa içerisinde, tercih edilen menkul kıymetler üzerinde repo yapılmasına ve sonrasında bu menkul kıymetlerin alıcıya teslimine olanak vermektedir. Belirli bir süre için menkul kıymetin el değiştirmesine imkân veren Pazar vadeli ve spot piyasa arasında menkul kıymet akışkanlığını sağlayarak etkin faiz oluşumuna hizmet etmektedir.

d) Pay Senedi Repo Pazarı

Pay Senedi Repo Pazarı aracı kuruluşlara ve yatırımcılara; portföylerindeki pay senetlerini repo yoluyla ödünç vererek fon temin edebilmeleri, ters repo yoluyla pay temin edilebilmeleri, imkânları sağlamıştır.

e) Nitelikli Yatırımcıya İhraç Pazarı

Sermaye Piyasası Kurulu’nun ilgili Tebliği’nde tanımlanan ihraççıların aynı tebliğde belirtilen esaslar çerçevesinde ihraç edebilecekleri ve yalnızca sermaye piyasası mevzuatında tanımlanan “Nitelikli Yatırımcı”lar tarafından satın alınabilecek sermaye piyasası araçlarının ihraç işlemlerinin gerçekleştirildiği Pazar’dır. Pazar’da ihracı tamamlanan borçlanma araçları, Kesin alım Satım Pazarı’nda işlem görmeye başlarlar.

f) Uluslararası Tahvil Pazarı

Uluslararası Tahvil Pazarı'nda Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi tarafından ihraç edilen ve Borsa kotunda bulunan dış borçlanma araçları ("Eurotahvil") işlem görmektedir.

g) Taahhütlü İşlemler Pazarı

Taahhütlü İşlemler Pazarı'nda Hazine tarafından kurulan varlık kiralama şirketleri ile Hazine tarafından görevlendirilen kamu sermayeli kurumlarca kurulan varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen Türk Lirası ödemeli kira sertifikaları ve Borsa Yönetim Kurulu tarafından belirlenen diğer sermaye piyasası araçları işlem görebilir. İşleme konu edilecek sermaye piyasası aracının önceden belirli olduğu, aynı gün veya ileri başlangıç valörlü geri alma taahhüdü ile satım ve geri satma taahhüdü ile alım işlemleri yapılır.

h) Gözaltı Pazarı

Gözaltı Pazarı'nda, daha önce Kesin Alım Satım Pazarı'nda işlem görürken Borsa İstanbul Kotasyon Yönergesi hükümleri çerçevesinde Gözaltı Pazarı'nda işlem görmesi kararlaştırılan sermaye piyasası araçları işlem görebilir.

3. FX Piyasa İşlemleri

Forex piyasası, "foreign exchange" kelimelerinin kısaltması olan ve uluslararası döviz piyasası olarak da bilinen küresel bir finans piyasasıdır. Forex piyasası, dünyanın çeşitli yerlerindeki bankalar, finans kuruluşları, şirketler, yatırımcılar ve bireyler arasında bir para birimini diğerine değiştirme veya döviz alım satımı yapma işlemlerinin gerçekleştirildiği bir platformdur.

İşlem hacmi açısından dünyanın en büyük ve en likit piyasası olan Forex, haftanın 5 günü 24 saat boyunca aktiftir. Forex piyasasında yatırımcılar, bir para biriminin diğerine karşı değer kazanıp kaybetmesine göre alım veya satım yaparak kar elde etmeyi amaçlarlar. Piyasanın likit olması sayesinde, genellikle anlık alım- satım yapma imkânı bulunmaktadır.

Forex piyasası, döviz, altın, petrol başta olmak üzere tüm forex ürünlerinin işlem gördüğü küresel, merkezi olmayan tezgahüstü finansal piyasadır. Forex piyasası, bazı özellikleri ile hisse senedi ve VİOP'a benzer ancak forex'i diğerlerinden farklı kılan çok sayıda özellik de bulunur.

Forex Piyasası Özellikleri

- Forex piyasası tezgahüstü piyasaların (OTC) merkezi konumundadır.
- Forex piyasalarında yatırımcılar, işlem yaptığı aracı kuruma güven duymalıdır çünkü işlem fiyatlarını aracı kurumlar belirler.
- Kapatılmış tüm işlemlerin arşivi de yine aracı kurum tarafından tutulur.

- İşlemlerin yapıldığı platforma ve alınıp satılan ürünlere dair tüm şartları aracı kurum belirler.

Forex piyasasında sadece döviz çiftleri değil, altın, gümüş, petrol gibi emtialar ve endeksler üzerinde de işlem yapılabilir.

Kaldıraç Sistemi, yatırımcıların yatırdıkları teminatın üzerinde işlem yapabilmelerini sağlayan bir mekanizmadır. Bu sayede küçük yatırımlarla büyük hacimli işlemler yapılabilir. Ancak kaldıraçlı işlemler yüksek risk içerdiğinden dikkatli kullanılmalıdır.

Çift Yönlü İşlem Özelliği ile Forex piyasasında hem fiyatlar yükselirken hem de düşerken işlem yapabilirsiniz. Bu özellik sayesinde her piyasa koşulunda kazanç sağlama imkânı bulunur.

papara
Invest